

22. Подолкова С.В. Средства реализации коммуникативности в научно-технических текстах (на материале текстов технической рекламы и аннотаций научно-экспериментальных статей): Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. – Сумы, 2001.
23. Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В. Стилистика английского языка. – К.: Вища школа, 1991.
24. Петров М.П. Признаки связности технического информативного текста// Вопросы анализа специального текста: Межвуз. тематический науч. сборник. – Уфа: Башкирский гос. ун-т. – 1982.
25. Дридзе Т.М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации. Проблемы семиосоциопсихологии. – М.: Наука, 1984.
26. Локшина Т.Б. Соотношение стиливых, коммуникативных и информативных аспектов текста: (На материале английских газетных текстов спортивной тематики): Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. – М., 1983.
27. Шевченко И.С. Историческая динамика прагматики предложения: английское вопросительное предложение 16-20 вв. – Харьков: Константа, 1998.
28. Козловская А.Б. Прагматический аспект категории информативности англоязычных синоптических текстов газетно-публицистического стиля: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. – Сумы, 2002.
29. Анисимова Т.А. Лингвистические характеристики публицистического текста: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. – М., 1998.
30. Сошальский А.А. Взаимодействие экстра- и интралингвистических факторов в процессе реализации информации текста: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. – М., 1990.
31. Parker D. The Philosophy of Value. – N.Y.: Ann Arbor, 1977.
32. Паповянец Э.Г. Роль коммуникативных факторов в синтаксической организации текста в позиции зачина (на материале англо-американской прессы) // Актуальні питання лінгвістики та методики викладання іноземних мов. – Харків: Основа. – 1997.

ПРЕДЗАВЕРШАЛЬНИЙ ЕТАП РОЗМИКАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО КОНТАКТУ (на матеріалі сучасної англійської мови)

Ю.В. Косенко

В статті аналізуються предзавершальні контактнорозмикаючі метакомунікативні блоки, їх категоризація в англійській мові художньому діалогічному дискурсі прощання. Вивчається лінгво-когнітивний характер предзавершальних мовленнєвих засобів, за допомогою яких відбувається підготовка, інколи і сам процес завершення діалогічної взаємодії, їх факультативність або обов'язкова присутність залежно від ситуації спілкування, соціального статусу комунікантів.

Capricorn

*Could we see when and where we would meet again,
we would be more tender when we bid our friends goodbye. - Ouida*

В теорії вербальної комунікації, виходячи з соціо-, психо- та прагмалінгвістичних особливостей мовленнєвого спілкування, виокремлюються метазнаки комунікація – план прийому та передачі інформації та метакомунікація – план забезпечення ефективності актів мовленнєвого спілкування в аспекті комунікативної контактності учасників інтеракції. Комунікація – найважливіша складова людського буття – представляє собою мовленнєве спілкування, використання мови для спілкування та обміну інформацією, яке забезпечує нормальне життя соціуму та задовольняє психологічну потребу людини у контакті з іншими людьми. Невід'ємною частиною комунікації є метакомунікація, важливість якої є безсуперечною, оскільки метамовленнєві засоби виконують важливі функції, без яких процес спілкування навряд чи міг би відбуватися. Вчені відзначають той факт, що без метакомунікації сама комунікація немислима. Одиницями метакомунікації (метакомунікативними одиницями) визнаються мовленнєві засоби, які слугують для встановлення, підтримання та розмикання комунікативного контакту.

Загальна направленість сучасної лінгвістики на вивчення комунікативно-функціональної сторони мови характеризується особливою зацікавленістю вітчизняних та зарубіжних дослідників до метакомунікативної функції [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Огляд літератури, присвяченій метакомунікації, показує, що, метакомунікативні одиниці неодноразово були предметом лінгвістичного аналізу, але дослідники, зазвичай, обмежувалися виділенням та класифікацією метакомунікативних засобів тієї чи іншої мови з супутньою констатацією їх важливої ролі у процесі організації та регуляції діалогічного дискурсу. Але повний та системний опис предзавершального етапу розмикання комунікативного контакту у сучасному мовознавстві відсутній. Враховуючи на часі зацікавленість до когнітивно-прагматичної парадигми лінгвістичного знання, вияв ролі предзавершальних контакторозмикаючих метакомунікативних одиниць представляє значний науковий та практичний інтерес. Цим і обумовлюється **актуальність** статті.

Об'єктом дослідження є предзавершальні контакторозмикаючі метакомунікативні одиниці, **предметом** дослідження є категоризація англомовного художнього діалогічного дискурсу прощання, що трактується нами як мисленнєво-комунікативна діяльність, канонізована поведінка людей при розмиканні контакту, має універсальний характер, якому притаманні поліаспектність, поліфункціональність та полімодальність. **Мета** статті полягає в осмисленні лінгво-когнітивного характеру предзавершальних мовленнєвих засобів, за допомогою яких відбувається підготовка, а інколи і сам процес завершення спілкування, їх обов'язкова присутність або факультативність залежно від ситуації спілкування, соціального статусу комунікантів.

Метакомунікативні одиниці, услід за Г.Г.Поченцовим, Т.Д.Чхетіані, Т.П.Третьяковою та ін., трактуються як стереотипізовані мовленнєві утворення, які призначені для встановлення, підтримання та припинення комунікативної взаємодії. Відповідно зазначеним фазам спілкування (фаза встановлення мовленнєвого контакту, фаза підтримання мовленнєвого контакту та фаза розмикання мовленнєвого контакту) метакомунікативні одиниці поділяються дослідниками на три групи: контактовстановлюючі метакомунікативні одиниці, контактопідтримуючі метакомунікативні одиниці та контакторозмикаючі метакомунікативні одиниці [1; 2; 9; 10 та ін.]. Кожна з перелічених груп характеризується специфічним набором мовленнєвих засобів, які вирішують певні задачі, притаманні кожному етапу.

Етап розмикання комунікативного контакту має притаманний йому набір метакомунікативних одиниць, за допомогою яких готується та завершається процес мовленнєвої комунікації. Контактторозмикаючі метакомунікативні одиниці, на думку дослідників, призначені пом'якшувати моральний збиток, який наноситься комунікантам фактом розставання, укріпляти доброзичливі відношення та встановлювати можливості нових контактів при вичерпності строку розлуки [2]. До метакомунікативних одиниць розмикання комунікативного контакту, відносять формули прощання та різноманітні висловлювання, які сигналізують про припинення інтеракції.

Етап розмикання комунікативного контакту, у значній мірі є ритуалізованою фазою спілкування, має певний набір етикетно закріплених мовленнєвих елементів – контакторозмикаючих метакомунікативних блоків – які є індикаторами закінчення процесу мовленнєвої комунікації [1; 2; 11; 12; 13; 14 та ін.].

Оскільки фаза завершення інтеракції є інтегральною, доцільним вважаємо розгляд прототипової ситуації розмикання комунікативного контакту. Прототипові ситуація розмикання комунікативного контакту, як показує аналіз блоків вербального спілкування, включає наступні етапи:

- 1) предзавершальний етап, на якому один з комунікантів інформує партнера по спілкуванню про своє бажання припинити комунікативну взаємодію;
- 2) завершальний етап, на якому відбувається обмін прощальними привітаннями;
- 3) розмикання фізичного каналу зв'язку, наприклад:

'Thank you for your devotion, a thousand times, Gabriel! (предзавершальний етап) Good-night – I know you are doing your very best for me.' (завершальний етап).

She diminished in the gloom, and vanished, and he heard the latch of the gate fall as she passed through. (розмикання фізичного каналу зв'язку) (Thomas Hardy. *Far from the Madding Crowd* p.229).

Дослідники відзначають, що не всі три компонента обов'язково повинні бути у структурі фази контакторозмикання. У природньому дискурсі може випадати завершальний етап. Лінгвісти пояснюють це надзвичайною десемантизацією формул мовленнєвого етикету, які обслуговують цей етап [2]. Послідовність етапів не є чітко фіксованою: етап прощання може передувати предзавершальній фазі.

"...Will you come with Nell?"

"I'd enjoy that, thanks". Caroline accepted the invitation with delight.

"See you tomorrow, then (завершальний етап). I'd better rush. I'm late and you know when you really need one it seems like an age before you get a taxi" (предзавершальний етап). *Feile glided down the stairs and out into the night (розмикання фізичного каналу зв'язку).* (Patricia Scanlan. *Sity Woman*, p.392).

Існують відмінності у номенклатурі та функціях метакомунікативних блоків, які позначають проходження через той чи інший етап контакторозмикаючої фази спілкування. Слід проводити межі між предзавершальним та завершальним метакомунікативними блоками.

Набір метакомунікативних блоків (МКБ), які обслуговують предзавершальний етап контакторозмикаючої фази спілкування, за спостереженнями дослідників, необмежений, оскільки практично будь-яка одиниця може виступати у ролі предзавершального висловлювання („лівої” репліки за термінологією Н.І.Формановської [13]). Однак, враховуючи лексико-семантичні особливості предзавершального висловлювання, фрази можна поділити на декілька груп: підведення підсумків інтеракції, вдячність, побажання, вибачення, компліменти, вираз надій на подальші комунікативні контакти, задоволення від зустрічі, повідомлення про необхідність розставатися, заява про вичерпність теми комунікації, та т. ін..

МКБ, які передують прощанню, в своєму змісті можуть нести інформацію про причину розставання (згадування про пізній час, дотримання норм етикету, службові справи та ін.). Це фрази з різними маркерами розставання. Пор.: *It's late; Time to go home; It's time to say goodbye; Must be going, I'm afraid; I must go now; It's time for us to leave; It's time I was off; Well, I'm off / I must be off; I'm afraid I can't stay any longer.* (*I'm afraid* вживається у більш широких контекстах: як у значенні невпевненості, сумніву, так і для вираження жалю.) Ця ситуація може омовлюватися без вказівки причини, у манері констатації: *I must go / run / depart; Must dash / fly / be going; Got to go:*

"Gotta go, Uncle Warren. I'll call again. Good talking with you." (Murphy Dallas. *Don't Explain*, p.40)

"Got to go." He turned and strode out of the cafe. (Muller Marcia. *Ask the Cards a Question*, p.103)

"Good. I gotta go. I'll meet with the bondsman in the morning, and maybe we'll have you out in a day or so. Not a word to Carl Lee, right?"

"Right." (Grisham John. *A Time to Kill*, p.197).

МКБ асоціюють з ситуацією, обумовленою „дотриманням пристойностей”, тому власне прощанню може передувати вибачення за страчений час: *I'm afraid I've taken up too much of your time; I'm afraid I've kept /detained you much too long; Well, (I) mustn't keep / detain you any much longer; Sorry to have keep you so long; (I'm) (awfully) sorry to have taken up so much of your time.* В англійській мові існують стилістично навантажені форми прощання: *I'm afraid it's time I was saying goodbye., May I thank you and say goodbye?, I wish to thank you and say goodbye., With your kind permission I will thank you and say goodbye.* Прощаючись, гість, зазвичай, намагається пом'якшити

категоричність формули *Good-bye!* шляхом відповідного інтонаційного оформлення, виразами подяки, жалю: *Must dash. Goodbye and thank you; I really regret that I must be off now; I think it's about time I left / was going / was off / was on my way / went / made a move; If you'll excuse me, I really should be off now; I really must be going now, I'm afraid...; I'm afraid I must go now. It's getting late. Goodbye.*

'Ah, there you are!' he exclaimed, as he caught sight of Auguste sneaking back into the room, all red and sheepish, and hiding behind his Jewess. 'Come on, my boy, it's getting late. Say good night to the ladies.' (Huysmans J.K. *Against Nature*, p.82).

At last I took the bony fingers and squeezed them gently. "I've got to go, Louisa – it's twenty miles to my place. But I'll come back."

"Well, it's been real good to see you again, girl." She cocked her head on one side and gave a naughty smile...

I shook out her pillows and turned on the TV for her before going off to find Caroline. Louisa had never been much given to kissing, but she squeezed my hand tightly for a few seconds. (Paretsky Sara. *Blood Shot*, p.16).

При прощанні можуть бути омовлені побажання адресату. Прощальні фрази можуть розширюватися фатичними елементами *Say "Hi!" for all the company!*. У проханнях при прощанні, як елемент шанування, може бути виражена повага до аутсайдерів, близьких, рідних або друзів співрозмовника. Пор.: *Please give my kind / kindest / best / warmest regards to your wife (husband, parents)!*; *My love to the family (your husband, your wife, your mother)!*; *Kiss the children (your daughter, your son) for me!*. Відповідними репліками в таких випадках є: *And you, too (come over and see us sometime):*

"Take care," I said, "and give my love to Art." (Brennan Carol. *Full Commission*, p.220).

I asked her just to find it and leave it out for me to pick up in the morning. She began a barrage of questions. I couldn't deal with the insistent pressure in her voice.

"Give my love to Louisa," I interrupted tiredly, and hung up on her indignant squawks.

Lotty and I went out for a sober supper at the Dortmund. (Paretsky Sara. *Blood Shot*, p.306).

"It was really good to see you again, Vic. I – I'm glad you came by," she said at the door.

"Thanks, Connie. Take it easy. And say hi to Mike for me."

I walked slowly back to my car. (Paretsky Sara. *Blood Shot*, p.42-43).

Групу фраз, що вказують на небажаність розставання, характеризує наявність відповідних інтенціональних елементів (*Remain, please!*; *Stay with us some more!*; *Don't go!*; *Don't leave / abandon / desert / forsake!*; *Don't let smb. out; Keep smb. in*). Як прощальні використовуються фрази з інтенцією поради, застереження (*Relax; Save yourself; Be careful!*):

"I love you, Jake, and I'm scared."

"I love you, and I'm not scared. Just relax and take care of Hanna."

"Goodbye."

"Goodbye." (Grisham John. *A Time to Kill*, p.342).

Релевантними є фрази з розширювачами, у змісті яких прозорими є підсумки або вираження задоволення зустріччю: *We had a lovely time; I enjoyed talking with you; It was a good idea to spend the evening together; I'm glad we got everything settled / arranged; We've settled our business / come to an agreement / understanding; We've come to terms; We've found a common language; It was a lovely party; I've had a swell time; I enjoyed every minute; It was an exciting evening; It was very enjoyable; It was such fun:*

"Good-bye, you chaps," Mike said. "It was a damned fine fiesta."

"So long, Mike," Bill said.

"I'll see you around," I said. (Hemingway Ernest. *Fiesta*, p.215)

"So long, fella," Bill said.

"So long, kid!"

"It was swell. I've had a swell time."

"Will you be in Paris?"

"No. I have to sail on the 17th. So long, fella!"

"So long, old kid!"

He went in through the gate to the train. (Hemingway Ernest. Fiesta, p.216).

В периферійній частині мікрополя МКБ знаходяться одиниці, що служать інформативним шармом стереотипних одиниць. В їх змісті віддзеркалюється характер реалізованого контакту. Так, вираз задоволення зустріччю, що відбулася, семантизується в одиницях типу *It was nice seeing you; It was good to meet you; We had a lovely time; I enjoyed talking with you; We spent a happy evening together:*

"Thanks, Mrs. May," I said genially. "It was good to meet you."

She shot me a look of venom and snapped the door to. I could see her shadow outlined against the glass upper half of the door as she hesitated over a possible retaliatory strike, then her silhouette faded as she marched off toward home. (Paretsky Sara. Blood Shot, p.162).

В омовленнях прощання матеріалізуються також інтенції стосовно майбутніх зустрічей. Іntenція запрошення до нових контактів позначається фразами типу *We'll be glad to see you again; Come to us!; Call (on)!; Drop in on the way / when passing by; Come and see us soon / again; Please call again; Drop in and see us any time; Don't forget to keep in touch!; We'll be delighted to see you again:*

"At least let me give it a shot, babe. Come up here some time tomorrow? As you can imagine, I'm not too fit right now or I'd zip down to see you tonight."

She finally, reluctantly, agreed to come by in the afternoon. We hung up in greater amity than I'd have thought possible ten minutes earlier. (Paretsky Sara. Blood Shot, p.222).

Натяк на зустріч притаманна фразам типу *I'll get back soon; I'll be soon; I'm here in a flash; I'll be here presently / soon.* Іntenція наказу реалізується у фразі *Wait (for)!* Фрази, які актуалізують семантичні елементи „на більш довгий період розлуки” / „назавжди”, пов'язані з інтенцією обіцянки не забувати / пам'ятати *I will never forget you*, або залишитися у спогадах *carry the memory of smb.:*

"I promise" she said softly, kissing him tenderly. Shaken, he drew away. "I'm going to go now, Maggie. I think it's best. I love you, I'll always love you, I hope things go well for you, my love. I'll pray that they do". He smiled at her, and she knew that as long as she lived she'd always carry the memory of Adam Dunne deep in her heart.

She watched him go and wept. (Scanlan Patricia. City Woman, p.520).

У ролі предзавершальних метакомунікативних блоків функціонують наступні одиниці: висловлювання, які підводять підсумки інтеракції, формула вдячності / подяки, формула вибачення, висловлювання, які виражають надію на подальші комунікативні контакти, компліменти, побажання, висловлювання, які виражають задоволення від зустрічі, повідомлення про необхідність розставатися, заява про вичерпність теми комунікації тощо.

За допомогою предзавершальних метакомунікативних блоків здійснюється інформування партнера про вступ у кінцеву фазу інтеракції, отже, реалізуються регулятивні дії організаційного характеру. Предзавершальні метакомунікативні блоки також здійснюють регулювання емоційного та соціально-етикетного контакту, створюючи умови для сприятливої тональності майбутніх інтеракцій, обумовлюючи співвідношення соціальних статусів / ролей комунікантів. Предзавершальні метакомунікативні блоки, підведення підсумків інтеракції, регулюють інформативний компонент комунікативної ситуації, уточнюючи зміст досягнутих згод та закріплюючи факт їх досягнення у свідомості партнера по спілкуванню. Предзавершальні метакомунікативні блоки, спрямовані на регулювання емоційної тональності кінцевої фази комунікативної взаємодії (висловлювання, які виражають надію на подальші комунікативні контакти, компліменти, висловлювання, які виражають задоволення від зустрічі), можуть також реалізовувати некооперативні

регулятивні дії, у випадку їх навмисного використання одним з учасників інтеракції для затримки переходу до фінальної (завершальної) фази спілкування.

Перспективним вважаємо аналіз завершального етапу розмикання комунікативного контакту та етапу розмикання фізичного каналу зв'язку.

SUMMARY

This article deals with the problem of pre-final contactbreaking metacommunicative blocks, their categorization in modern English belles-lettres dialogue farewell discourse. The linguo-cognitive character of pre-final linguistic facilities is studied. With the help of pre-final metacommunicative blocks we can prepare and sometimes finish dialogic interaction. Their optional or obligatory presence, depending on the situation of intercourse, social status of communicators, is analysed.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Почепцов Г.Г. Фатическая метакоммуникация // Семантика и прагматика синтаксических единиц. Сб.ст. Калинин: КГУ, 1981. – С.52-60.
2. Чхетиани Т.Д. Лингвистические аспекты фатической метакоммуникации. Автореферат на соискание ученой степени к.ф.н. – Киев: КГПИ ин.яз., 1987. – 24с.
3. Матюхіна Ю.В. Розвиток системи фатичної метакомунікації в англійському дискурсі XVI – XX ст.: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківськ. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Харків, 2004. – 20с.
4. Девкин В.Д. Метакоммуникация // Иностранные языки в школе. – 1987. -№5. – С.32-36.
5. Девкин В.Д. Типология метакоммуникативных высказываний разговорной речи // Всесоюзная научная конференция «Коммуникативные единицы языка». – М.: МГПИИЯ, 1984. – С.42-45.
6. Чаптыкова А.А. Прагматическая характеристика метакоммуникативных высказываний английской разговорной речи. АКД. Л., 1987. – 16с.
7. Böttcher W. Metakommunikation. Überlegungen zum Problem gestörter Kommunikation im Deutschunterricht // Diskussion Deutsch. - №24. - 1975. – S.379-398.
8. Meyer-Hermann R. Metakommunikation (kleines Lexikon der Linguistik) // Linguistik und Didaktik. – 1976. – Н. 25. - S.83-86.
9. Маликова О.В. Функциональная семантика метакоммуникативных языковых единиц // Прагматические аспекты функционирования языковых единиц. – М.: Институт языкознания АН СССР, 1991. – С.121-122.
10. Гурочкина А.Г. Фатическая коммуникация // Текст как объект изучения и обучения: Межвуз. сб. научн. трудов. – Псков, 1999. – С.83-91.
11. Драздаускене М. – Л.А. Контакттоустанавливающая функция речи: Автореф. дис... на соиск. уч. ст. канд.филол.наук / М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1970. – 10с.
12. Гольдин В.Е. Этикет и речь. – Саратов: Саратовск. гос. ун-т, 1978. – 112с.
13. Формановская Н.И. Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты. – М., 1982. – 126с.
14. Жумагулова Б.С. Категория контактности между партнерами коммуникации // Сб.научн.тр. Моск. пед. ин-т ин. яз. им.М.Тореза. - М. - 1983. - Вып.209. – 23с.

МЕТАФОРИЧНА ПЕРСОНІФІКАЦІЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ (на матеріалі англомовних анафоричних займенників)

А.П. Мартинюк

Стаття аналізує вербалізацію маскулінних та фемінінних стереотипів фрагментами англомовного дискурсу, що містять приклади метафоричної персоніфікації, втіленої анафорами HE і SHE, що співвідносяться з антецедентами неособи. Зроблено висновок про те, що з погляду чоловіка як суб'єкта дискурсу прототипові чоловічі якості охоплюють високий інтелектуальний, фізичний і вольовий потенціал, а прототипові жіночі якості – непередбачуваність, що тать небезпеку, і красу; відповідно, до розряду еталонних жіночих якостей віднесено передбачуваність, поступливість, дбайливість, ніжність, сексуальність. З погляду жінки як суб'єкта дискурсу прототипові чоловічі якості охоплюють зовнішню непоказність і безпорадність, а еталонні – стабільність і надійність.

Метою статті є аналіз відображення маскулінних та фемінінних стереотипів у фрагментах англомовного публіцистичного та побутового (за транскриптами